

НАПРЯМ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

КОРУПЦІЯ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

ГАЛЬЦОВА О. В.

кандидат юридичних наук, асистент

кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

науковий співробітник

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності

імені академіка В. В. Сташиса

м. Харків, Україна

Корупція та її наслідки, є однією із найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальної справедливості. До того ж, вона серйозно перешкоджає економічному розвитку усім державам та загрожує існуванню будь-яким країнам, оскільки заподіює негативні наслідки у таких важливих сферах життєдіяльності як, фінансова, політична, організаційна, соціальна та ін. На жаль, не є виключенням й наявність корупції в установах виконання покарань. Тому корупція в таких установах спричиняє істотну шкоду не тільки правам та інтересам засудженим, але й підриває авторитет органів держави, яких вона наділила повноваженнями для реалізації політики у сфері виконання кримінальних покарань, що має на меті після відбуття покарання виправлення засуджених та повернення їх законслухняними громадянами у суспільство.

Науковці-криміналісти вказують, що особливість корупційних правопорушень, вчинених працівниками кримінально-виконавчої системи полягає в тому, що «це є гострою проблемою сучасного українського суспільства, так як вона паралізує довіру народу до органів і установ виконання покарань і до держави в цілому» (Лисенко В. О.)

Учені кримінально-виконавчого права вважають, що не може сприяти соціалізації та виправленню засудженого позбавлення людини волі з метою її покарання. Вони небезпідставно наголошують, що нині існуюча концепція кримінального покарання та ті умови, в яких відбуваються покарання засуджених, не можуть сприяти їх виправленню, а навпаки, значно ускладнюють досягнення задекларованою державою

мети та завдань покарання в Україні, що визначені у національному законодавстві. До того ж, нерідко саме відсутність належних умов відбування покарань для засуджених з боку держави фактично створює підґрунтя для вчинення корупційних діянь, що вчиняються останніми з одного боку, та персоналом установи виконання покарання – з іншого.

Про наявність службових зловживань та низки корупційних діянь серед персоналу кримінально-виконавчих установ свідчить й безліч скарг до правозахисних організацій. Крім того вказане підтверджується неодноразовими звітами міжнародних громадських організацій, що складені за результатами їх візитів до місць позбавлення волі в Україні. У даних звітах було встановлено жакливі умови утримання засуджених, відсутність роботи для них та тотальне порушення їх трудових прав, незадовільна якість харчування та медичних послуг, невіршені проблеми з опаленням, питною водою, освітленням та ігнорування цих проблем персоналом установи виконання покарань та ін.

Усе це, безумовно, не тільки принижує честь та гідність засудженої особи, якій доводиться відбувати покарання тривалі роки в таких складних і особливих умовах, але й, насамперед, створює низку чинників для отримання неправомірної вигоди, зловживань владою або службовим становищем, тобто, є підґрунтям для корупційних діянь персоналом установ виконання покарань. Тому, щоб хоч якось поліпшити свої умови під час відбування покарань, засуджені змушені надавати матеріальну винагороду персоналу установ виконання покарань.

Нерідко одним із видів корупції в місцях позбавлення волі є передача персоналом установи виконання покарань за матеріальну винагороду на територію установи заборонених законом предметів. Також працівники установи виконання покарань нерідко умисно порушують чинне законодавство, фактично вимагаючи від засуджених неправомірну вигоду, щоб на підставі їх рішень до засуджених були застосовані деякі заохочувальні норми, що передбачені у законодавстві стосовно таких осіб, наприклад, застосування умовно-дostroкового звільнення та ін.

Проведене правозахисними організаціями анонімне опитування засуджених, вказали й на наступні важливі для них ключові блага, за які вони також змушені вчиняти правопорушення, надаючи неправомірну вигоду працівникам установ виконання покарань. Мова йде про доступ до: медичного обслуговування та допомоги; регулярних побачень із сім'єю та членами родини; регулярного перегляду телебачення; можливості доступу до мережі Інтернет та користування без обмежень усіма її сайтами та ін.

Оперативно-розшукові заходи стосовно працівників установ виконання покарань виявили, що її персоналом вчинюються корупційні правопорушення у такому: сприянні постачанні до зон, що охороняються, наркотичних засобів, алкогольних напоїв, грошових

коштів, засобів мобільного зв'язку тощо, надання несласонних пільг і переваг засудженим, безпідставне їх захоплення та приховування дисциплінарних стягнень; закупівлі продукції за завищеними цінами, сумнівної якості або з простроченими термінами вживання, штучному завищенню показників виробничої діяльності та реалізації продукції шляхом документальних «приписок» обсягів виконаних робіт; надання комерційним структурам неправомірних пільг і переваг та ін.

Отже, саме вказане у переважній більшості випадків стало основоположними чинниками корупційної поведінки в установах виконання покарань, за які засуджені надавали грошові кошти або матеріальні цінності працівникам установ виконання покарань.

Одним із основних напрямів у сфері запобігання корупції в діяльності персоналу установ виконання покарань є виявлення корупційних ризиків. Тому з метою усунення умов та причин їх виникнення, постійно відбуваються дослідження науковцями, державними установами та громадськими організаціями, щоб розробити та здійснити низку заходів у сфері запобігання та протидії корупції, більша частина з яких, спрямована саме на її запобігання.

Серед причин вчинення корупційних правопорушень персоналом установ виконання покарань, дослідники виділяють наступні: бажання покращити своє фінансово-матеріальне становище, а також членів своєї сім'ї, родичів; небажання дотримуватися загальноприйнятих і спеціально-необхідних у цій професії морально-етичних норм; недостатній рівень правових знань у співробітників особового складу щодо норм та вимог антикорупційного законодавства України.

Крім того, сприяє проявам корупції під час відбування покарань, як вказують учені, й наявність нечіткого, неузгодженого кримінального та кримінально-виконавчого законодавства, деяких підзаконних актів, що регулюють правоохоронні відносини, які у більшості випадків створюють підґрунтя для здійснення корупційних діянь як у відносинах всередині органів влади, так і між ними та соціумом, а також і всередині його самого.

Наприклад, деякі з авторів звертають увагу на те, що окремі норми чинного Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК) дотепер є недосконалими і неповною мірою відповідають Конституції України, нормам антикорупційного законодавства України та концепції державної політики запобігання корупції в Україні. Зокрема, Гладкий В.В. справедливо зазначає, що аналіз КВК дозволяє дійти висновку, що він: характеризується низкою відсилюк до бланкетних підзаконних нормативно-правових актів, котрі у значній мірі визначають повноваження адміністрації установ виконання покарань; містить оціночні поняття, з огляду на які (як на орієнтири для вчинення тих чи інших дій) розширюються межі адміністративного розсуду – адміністрація установ виконання покарань в зручному для себе контексті може інтерпретувати властиві повноваження та обов'язки

засуджених тощо. Таким чином, підсумовує науковець, норми КВК містить низку норм, що фактично сприяють пенітенціарній корупції в Україні.

Отже, вирішення проблем щодо протидії корупції в установах виконання покарань є складним та багатоплановим явищем. Основні причини корупції персоналу в установах виконання покарань обумовлені низкою чинників, але вирішальними, що спонукає до їх вчинення є: неналежне фінансування установ виконання покарань чи низька заробітна плата її співробітників; впевненість у своїй безкарності; неналежна професійна підготовка працівників; безконтрольність керівництва; неналежна організація роботи; наділення персоналу дискреційними повноваженнями та ін.

Не останню роль відіграє у цьому й створення безпечних умов роботи як для персоналу, так і створення належних умов тримання засуджених. Але, беззаперечно, що вирішальним, все ж таки є кадрове забезпечення кваліфікованим персоналом установ виконання покарань, які наділені високими діловими та моральними якостями і вбачають у засудженому, перш за все людину, а тому при здійсненні своєї діяльності повинні завжди керуватися принципами законності, гуманізму та поваги до прав і свобод засуджених.

ПРАВОВИЙ СВІТ

**Громадська організація
«Правовий світ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ
ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ»**

6–7 грудня 2019 р.

ЧАСТИНА III

Дніпро, 2019

УДК 34(063)
Н73

Н73

Новітні тенденції сучасної юридичної науки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 6–7 грудня 2019 р. – Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. – Ч. 3. – 160 с.

У матеріалах зібрані тези доповідей, які були подані учасниками Міжнародної науково-практичної конференції «**Новітні тенденції сучасної юридичної науки**» (м. Дніпро, 6–7 грудня 2019 р.).